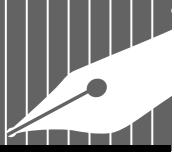

REDKOLEGIJOS TRIBŪNA

(Nr. 18)

Redkolegijos vardu

**Vytautas
RADŽVILAS**

Krymo užgrobo faktas paskendo bekrasėje žodžių jūroje. Komentarų lavinoje išsiskiria ironiška ir anaipol ne banali rusų politologo mintis, kad V.Putinas esąs XXI a. „politikos titanas“, sugebėjęs padaryti neįmanomą dalyką. Atskirti Ukrainą nuo Rusijos, o tai nuo 1654 m. atrodė neįsivaizduojama. Įžvalga ne banali, nes pasakyta ar bent jau priminta iš tiesų svarbi, bet dažnai pamirštama tiesa. Šaliai neužtenka turėti tarptautinės bendrijos oficialiai pripažįstamas sienas ir valdžią, o jos gyventojams - piliečių pasus, kad toji šalis būtų tikra valstybė. Ji tampa valstybe tik tada, kai tampa piliečių dvasinės ir moralinės savasties dalimi. Kalbant dar tiksliau, valstybės yra tik tiek, kiek jos idėja apsigyvena ir įsišaknija piliečių protuose ir širdyse. Būtent šiuo atžvilgiu „politikos titanas“, pats šito nen-

KIEK LIETUVOJE YRA VALSTYBĖS?

rédamas, padarė Ukrainai didelę paslaugą. Kad ir koks skaudus Krymo praradimas, jo aneksija paspartino ir sutrumpino ukrainiečių tautinio tapatumo ir valstybinės sąmonės raidą. Šalis akimirksniu persoko į nacionalinės ir politinės brandos lygmenį, kuriam pasiekti kitomis aplinkybėmis gal būtų prireikę ne vienerių metų ar net dešimtmečių. Jeigu nebūtų Vakarų Ukrainos, kaip istorinės atminties ir tautinės savimonės sergėtojos ir sklaidos židinio, dabartinis konfliktas greičiausiai apskritai niekada nebūtų įvykęs. Tą atmintį ir savimonę beveik praradusių didžiąją Ukrainos dalį Rusija būtų seniai priglaidusi po savo sparnu nesutikdama rimtesnio pasipriešinimo. Juk daugelis ištautintų ir išvalstybtų ukrainiečių paprasčiausiai nepajėgia įsivaizduoti savo šalies kaip nepriklausomos valstybės. Todėl iki „politikos titano“ mesto egzistencinio iššūkio Ukraina buvo tik butaforinė valstybė. Didžiulis kraštas-teritorija, kurį pakaitomis ir be jokios atsakomybės už jo likimą negailestingai plėšė „prorusiški“ ir „provokarietiški“ oligarchai ir juos aptarnaujančių „autoritarinių“ ir „demokratinųjų“ politinių grupuočių klanai. Rusijos agresija pažadino snaudusių ukrainiečių tautinę ir politinę sąmonę. Per trumpą laiką „šiaudinių piliečių“ gerokai sumažėjo, o tai teikia vilties, kad Ukraina pagaliau taps tikra valstybe.

Kadangi dėl savo pobūdžio ir masto Ukrainos krizė sukretė tarptautinės tvarkos ir stabilumo pamatus, ji tampa veidrodžiu, kuriame neiškreiptai ir be ideologinių iliuzijų atsispindi šių dienų pasaulio moralinis ir politinis veidas. Lietuvos atvaizdas šiame veidrodyje taip pat matyti, ir jis skatina kelti klausimus, ką vis dėlto reiktų šaly-

je keisti, jeigu iš tiesų nenorima sulaukti brolių ukrainiečių likimo.

Ko gero, derėtų pradėti tiesmuku klausimu, kas yra Lietuvos Respublika: tikras politinis darinys, t.y. valstybė, ar išoriniais valstybingumo atributais tik apkašytas didelis ūkis? Šis klausimas nėra laužtas iš piršto, nes būtent Rusijos agresijos prieš Ukrainą įkarštyje šalies visuomenei ir valdžiai buvo pasiūsta labai svarbi žinia, kurią teisingai supratus randasi daugiau negu svarus pagrindas suabejoti paties Lietuvos valstybingumo perspektyvomis. Pirmą kartą per visą atkurtos Nepriklausomybės laikotarpį vadinamųjų normalių bičių lūpomis buvo drąsiai ir atvirai pareikšta, kad Lietuvos valstybė turi teisę egzistuoti tik tiek, kiek jos buvimas netrukdo prekiauti dešromis. Jeigu trukdo - tokios valstybės nereikia. Įsidėmėtina, kad tai pasakė ne raudonomis vėliavomis mosuojantys ir rėkaujantys, kad sausio 13-ąją „savieji šaudė į savus“ marginalai, bet iškilūs verslo „elito“ atstovai. Nors Lietuvoje neabejotinai esama pilietiško ir patriotiško verslininkų, apsigaudinėti neverta: buvo išsakyta ne pavienių asmenų, o plačių verslo sluoksnių požiūrį atspindinti nuostata.

[tokį elgesį iš bėdos dar būtų galima nekreipti dėmesio, jeigu nekristų į akis ir vangi visuomenės bei valdžios reakcija į šį išsišokimą - vos keli kritiški straipsniai ir pasisakymai žiniasklaidoje. Tautiška ir valstybiška susipratuoseje visuomenėje tokie pareiškimai būtų sukėlę tikrą audrą. Joks sveiko proto žmogus neabejoja, kad ekonominiai ryšiai su kitomis šalimis yra svarbūs kraštui ir nederą jų griauti neapgalvotais žodžiais ir veiksmais. Tačiau kartais prieinama riba, kai tylėti yra ne tik nusikalstama, bet ir savizudiška. Deja, nė

vienas aukščiausias Lietuvos pareigūnas taip ir neišdrįso griežtai paaiškinti į užsienio politikos formuotojų vaidmenį įsijautusiems normaliems bičams, kad šį kartą aplinkybės iš tiesų ypatingos ir būtina mąstyti ne saujelės asmenų vienadienės naudos, o politinėmis valstybės išlikimo kategorijomis. 1940 m. paskutiniame Vyriausybės posėdyje buvo nuspręsta nesipriešinti atėjūnams ne tik todėl, kad busių daug žmonių aukų - tai dar galima suprasti, - bet ir todėl, kad nukentėsiąs ar net busiąs sugriautas klestintis šalies ūkis. Tad buvo gera proga ir derėjo šalies piliečiams priminti, ko buvo verti tokie „argumentai“ ir kur atvedė tautą ir valstybę siaurai „ūkiškas“ vadinamųjų praktiškų žmonių akiratis.

Na, o apskritai abejinga ir vangiai visuomenės reakcija paaiškinama tuo, kad šie „praktiški“ žmonės tobulai įkūnija iš sovietmečio atėjusį ir toliau ugdomą „globalaus lietuvio“ tipą. Reikia pripažinti, jog tai iš tiesų lankstus ir prie bet kurių sąlygų gebantis prisitaikyti nupolitinto žmogaus tipas, kurio gyvenimo filosofija: „Kur gerai, ten Tėvynė“. Prarasti valstybę ir klausytis okupantų raginimų „kalbėti žmonių kalba“ - šito jau būta tokiam tipui nebus tragedija ir jis net nesijaus pažemintas, jeigu tik jausis sotus, net būdamas po pavergėjo padu.

Kadangi Lietuvoje tautinis ir patriotinis ugdymas sąmoningai žlugdomas, „praktiški“ žmonės čia klesti ir net drįsta diktuoti šalies saugumo politikos gaires. Kapitulantų nuotaikų protruškis Ukrainos dramose fone ir verčia klausyti, kiek Lietuvoje yra valstybės. Ar toji valstybė bus tik žaidžiama, kol leis galingieji, ar vis dėlto ji bus ginama - prireikus net ir mokant visą kainą?

Erika DRUNGYTĖ
Rašytoja, Redkolegijos viešnia

Valstybės valdymas - didis menas. Kas apie tai nėra kalbėję, rašę, kūrę idealios valstybės modelio? Bet vis viena - tik pavyzdžiai ir istorija, tik patirtis ir rezultatai atskleidžia, kokia valstybė gali priartėti prie trokštamo idealo ir koks valstybės vadovas yra pajėgus tai padaryti. Tiesa, kiek skiriasi monarchinės ir parlamentinės valstybės vėliavnešiai, tačiau šiuolaikiniame pasaulyje bet kuriame valdymo modelyje matome skyles, skyles, skyles...

Artėja prezidento rinkimai Lietuvoje. Prezidentas yra valstybės vadovas, kuriam pavesta daug pareigų. Jis vykdo ne tik užsienio politiką, kaip dažnai įprasta manyti. Viena svarbiausių prezidento funkcijų - teismų formavimas, nes valstybės vadovas teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų, trijų Konstitucinio Teismo teisėjų kandidatūras, skiria Apeliacinio teismo teisėjus bei visų minėtų institucijų pirmininkus, taip pat generalinį prokurorą. Prezidentas teikia Seimui valstybės kontrolieriaus, Lie-

tuvos banko valdybos pirmininko kandidatūrą. Vadinasi, jis tiesiogiai atsakingas už valstybės pozicijas, kurios atstovauja teisingumui.

Gerai paanalizavę Konstituciją ir supratę, ką lemia prezidentas, koks tikrasis jo vaidmuo, nesunkiai suprasime, kad valstybės vadovas pats turi reprezentuoti tas savybes, kurios jam leistų priimti tokius svarbius sprendimus. Tai, kad prezidentas privalo būti patriotas, net nediskutuotina. Nes kam kitam jei ne savo Tėvynei jis įgaliotas atstovauti? Diplomatas, gebantis viską padaryti savo valstybės labui, nes jo kompetencijai priskirta užsienio politika. Žmogus, apie kurio gyvenimą kalbant nekyla klausimų dėl teisingumo. Nes jo kompetencijai priskirti teismai ir generalinio prokuroro, valstybės kontrolieriaus skyrimas. Tad kalbėti turime apie visas asmens savybes - kokias dorybes jis turi įkūnyti, kad galėtų formuoti teisingumą vykdančios valdžios korpusą? Kad galėtų suteikti ar nesuteikti malonę nusikalteiliui?

Galiausiai vadovas visada yra tas veidas, kuris pirmiausia siejamas su valstybe - kai tariama prezidento pavardė, už jos visada plevesuoja valstybės vėliava. Mums, jau reklaminės civilizacijos vaikams, atrodo, kad labai svarbu išoriniai dalykai - grožis, iškalba, pozicijos demonstratyvumas. Tačiau Mahatma Gandis (Mahatma Gandhi) nebuvo labai gražus vyriškis, bet laimėjo savo valstybę jos pilie-

čiams be karo... Tad ar ne laikas pagalvoti apie dvasinę vertikalę? Man visada buvo ir liks vienintelis vilties prezidentas - Stasys Lozoraitis. Jo tikėjimas buvo didis. Tikėjimas Dievu, Tėvyne ir savo Tauta. Jis buvo tvirtos moralės, šeimos žmogus, didžiai vertinęs kultūrą, neabejojęs švietimo ir patriotinio

ugdymo svarba, pasisakęs už tas vertybes, kurios yra tautų ir kultūrų išlikimo pamatas.

Mums reikia Tautos vedlio. Gal ne grožiu, kostiumėliu ar iškalba labai išsiskiriančio žmogaus, bet tikėjimu, nuoseklumu, pasiryžimu tvirtos asmenybės. Argi ne keista, kad kaip tik apie tai ir nekalbama

priešrinkiminiame šurmulyje? Vėl čiuožiama paviršiniaus dalykais, trafaretinėmis frazėmis, buitinėmis reikmėmis, pseudoproblemomis. Tose kalbose nėra Dievo, nėra tikėjimo, nėra pasiaukojimo, nuolankumo, priešai ginti Tėvynės interesus ir piliečių gerovę. Nėra jokių vidinės diplomatijos apmatų - siūlymų vienyti ir Tautą, ir jos atstovus, dirbančius Seime. Jokių nacionalinės politikos gairių - bekompromisės kovos už nacionalinio ūkio išsaugojimą ir skatinimą, pasitelkus savų piliečių pajėgas, aukojant svetimųjų interesus. Tik kiršinimas, skaldymas, melas, populizmas, balti taikos balandžiai ir aiškus apibrėžimas, kas yra priešai, o kas yra gelbėtojai.

Todėl Tauta turėtų pasirinkti ne jai siūlomą svetimą gėrį, kurį esą mums nori dovanoti visi gelbėtojai, ne peršamas vertinimo klišes, kurios kviečia kovoti brolių su broliu, o savąjį unikalų kelią. Lietuvos kelią. Lietuvos kelyje mus visada vienijo išlaikymo, išsaugojimo principas. Tačiau norint išlaikyti savo valstybingumą, kalbą ir kultūrą, norint ne išnykti, o klestėti, reikia dvasinės dimensijos. Naivu yra tikėtis suburti tautą ne su dvasine, o su biurokratine, buhalterine ar karine vėliava. Gal mums jau laikas susimąstyti apie tuos kriterijus, kurie išvestų tautą iš dvasinės krizės? Nes dvasiškai stipri tauta ir pati gali sutvarkyti valstybės reikalus, sukurti klestinčią šalį. Pagal mūsų Konstituciją - valstybę kuria Tauta.

TAIP TRŪKSTA VILTIES PREZIDENTO

► Turėjome vienintelį Vilties prezidentą - Stasį Lozoraitį. Gaila, 1993-iaisiais jis netapo mūsų valstybės vadovu. Skaudu, praėjus pusmečiui po prezidento rinkimų mirė mįslingomis aplinkybėmis. (Nuotraukoje - 1993 01 05 su žmona Daniela atvyko į Vilnių įteikti kandidato į Lietuvos Respublikos prezidentus dokumentus)

 Romas GUDAITIS
 Rašytojas, Redkollegijos narys

ESĖ APIE PONUS IR NEPONUS

didysis tylos universumas vilioja tu, kad niekad neatsakys mums, kodėl atėjome, kodėl nugrimztame, kodėl iš ten, „nuo debesėlio“, stebime savo meilę ir paklydimus, kodėl norėtume pakartoti savo gyvenimus. Palieka mus nustebusius, kodėl ir už ką mes niekieno neprąšomi naikiname ją - savo ir viso pasaulio tylą, kodėl esame niekinigi, pagailos verti jos griovėjai.

Pirmas muzikos akordas - antitezė tylai, jos taša ir įprasminimas. Gal dar poezija prilygsta muzikai, gal vaizduojamieji menai savo išraiškos priemonėmis ir suvokimu bando įminti šią mįslę. Esu silpnas atsakyti į klausimą, kodėl ir už ką mes žudome tylą. Ištariau garsiai - ir sunkiai nusikaltau, ir kaltė mano neat-

kovotojas su vartotojiškumu nulakdina savo pirkinis namolio, sėda prie stalo ir puola naikinti vartotojiškumą. Ir įveikia jį - prakeiktąjį vartotojiškumą - naikindamas ir niekindamas, iki žagsulio niekindamas. Tokie, taip sakant, bruožai šio portreto. Išgalvoti, be abejo.

Kas jūs esate, pone, klausia mažas ponas, kuris dabar valdo tą cukraus fabriką, kuriame aš liejau prakaitą poniškai ateičiai nebūdamas ponas. Kreipinys - pone! - labai greitai sugražina neponą, koks, savo laimei nelaimė, esu, į tikrovę, kur taip gera neponu būti ir neponauti, naiviai džiūgauti, kad tarp rašytojų, gal aš klystu, varge varge, nėra ponų ir ponių nėra, o eventualių panelių aš atsprąšau, o plačiuo-

štai prospektu lyg užjūrių paukštė povė atašpacyruoja gaši elegantiškai paryžietiška ponija... Ji tavęs - klėkščiuojančio inteligentėlio - nepastebi ir tuom didingai tave prapuldira: spūdinink pašaliu prospekto, seneliau! Tarp tavo vaikų albumų įsispraudusi nuotraukėlė, dar iš laikų, kai visi buvo tamstos tamstytės, draugės ir draugai, gerbiamieji ir gerbiamosios, tai snieguotą žiemą sužvarbusiai mergaitei po nosimi kabojo skaidrus lašas, kaip ir kitiems vaikams, - dabar ji su Marijampolės ponu lygiai rodo tau, kas tu tikrai esi... varge mūsų, našta demokratinės visuomenės. Neponas vogčiom atsigrežia grieždamas dantim iš susižavėjimo žaviausiaja ir poniškiausiąja iš visų ponių, puolasi sveikinti aukštą poną, kuris skubiai išsisuka pranerdamas nuo neišvengiamo susitikimo, perbėga į kitą gatvės pusę... Dar vienas pažįstamas, bet nenorintis dėl rango pažinti... Neponas - dar nesunaikintas, dvesuojantis iš baimingos pagarbos, neišmatuotas nuo kojų iki žilės, nepervertas iki sieliškės gelmių didžiūniškų žvilgsnių - norėtų jiems pralemti, kaip jam, žinote, malonu ir kad, dėkui Dievui, jis dar... Ponija, e, e ir nuvė, vė neponas kap liko išsižiojęs, tep ir stovi išsižiojęs, prisiminęs Biliūno Juozapotą, pamišusią, klaidžiojančią tarp gražių ponų ir ieškančią savo mylimo vyro. Neponas trina tikrojo dvasios aristokratizmo apakintas savo žlibakes. Neponui gera, jis gyvena su ponais, juk taip nuostabu girdėti: kas jūs esate, pone. Juk kai neponai išmirs, liks vieni ponai ir su poniom jie ponaus nuostabiliausioje epochoje, kur kiekvienas valkata bus orus, savo teises ir vertę išsąmoninės ponas, kad ir kiaurom kišenėm, ir kiekvienas vaikas su kompiuteriniu čipsu vietoj žinduoko žinos, kad dėdės tetos neponai buvę tik sunkių baisių sovietinių okupacinių laikų archeologinis palikimas. O tas ponas, ku-

neš, sakė tas mano išgalvotas darbininkas. Paskutiniai jo žodžiai buvo: pone, leiskite į jus kreiptis... Ką jūs manote? Jam leido! Todėl ir mirė tikrojo poniškumo palydėtas į mano kritikos nepastebėtos novelės dausas.

Žaviuosį puikiomis teorijomis apie knygą ir skaitymą! Girdi, knygą gali egzistuoti visokiausiais pavidalais, ir virtualioje erdvėje ji bus ta pati knyga, o be popieriaus tai jau tikrai išsiversime, ir čia yra geroji naujiena miškakirčiams! Šias teorijas, tiksliau - žvalų plepėjimą skaitymo tema, apvainikuoja kavinės Gedimino prospekto knyguose. Kuo žvaliau plepame apie įvairias skaitymo formas, tuo greičiau kavinės ryja knygynus. Dar ne visi suryti, bet paskubėkime plepėti skaitymo tema. Ir nemastykime retrogradiškai, nesėkime iliuzijų apie senamadišką skaitymą! Kavos aparatai išgelbės Gutenbergo išradimą. Prieini prie knygyno, tau išsiskiria seilės. Katarsis. Ir stoviu aš apakęs.

Kiekvienai epochai - savi paminklai. Nieko ilgai dar nebus didingesnio ir prasmingesnio už Zikaro Laisvę ar Jakubonio Pirčiupio motiną. Bus dar pastatyti didingi paminklai mūsų Laisvei, tik kad jie nebūtų tokie muliažiniai kaip paminklas Baltijos keliui ar dekoratyvūs (statula prie Nacionalinės bibliotekos). Sakot, kažko trūksta? Paminklo Pamaivai - visą masinės kultūros šėlsmą, šį marą, kurio užkratas plinta klykiančiais, trinku trankiais efektingai fejerverkiniais pavidalais, „žvaigždžių“ varžytuves, konkursus, kloaką, nuogas krūtis, simboliškai pridengtus užpakalius ir kakofoniją geriausiai įkūnytų Pamaivos paminklas. Takto dėlei aš net nežinau, kokios lyties yra Pamaiva, o tuo labiau paminklas Pamaivai, iš metalo jis ar granito marmuro. Tačiau užtikrinu jus - jis labai labai postmodernistiškai meniškas! Įsivaizduokime Kryžkalnyje, vietoj susprogdintos Lietuvos - ant aukštos kalvos stūkso, ne ne - geriau bus: aplinkui savo ašį lėtai sukasi blyksi gigantiška Pamaivos statula, ir plastine kalba konceptualiai perteiktas tebūna maivymasis, staipymasis, o darkymasis tesušvinta visa savo pamaiviška grazybe, ir visoms Europos, pamaivoms iš juodo pavydo užgniauzia kvapą, ir neria jie į gigantišką roką, į stūgesį, Afrikos būgnus ir kaišišią transą: žaidimų žaidimų, kad tik pralenktume tuos kreizi lietuvius! Duonos mums nereikia - žaidimų a la Lithuania! Sklaidosi rūkas, ir jau darosi aišku, kad mūsųškė Pamaiva pranoko visų žemynų pamaivų lūkesčius! Ko nepadarė visų šalių masinės kultūros šlamštas, tą padarė mūsų nuostabioji, mūsų genialioji Kryžkalnio Pamaiva! Todėl jos varines, bet paaukuotas kopijas padovanokime komercinėms televizijoms, Gugenhaimo muziejui ir visiems Europos pamaivoms, aišku, neužmiršdami savųjų, kurie trokšta būti pamaivomis nors tu ką, o kiti žemynai dėl šios garbės tegu rungiasi garbingoj kovoj. Vietoj „Oskaro“ statulėlės - kiekvienam Pamaivai po miniatiūrinę Pamaivą! Bus SUPER!

Eilos nuotr.

► Bus dar pastatyti didingi paminklai mūsų Laisvei, tik kad jie nebūtų tokie muliažiniai kaip paminklas Baltijos keliui ar dekoratyvūs (statula prie Nacionalinės bibliotekos)

perkama. Visi mes esame bendrininkai šioje negeroje byloje: lekiame skriejame, šaukia lėkšta egzistencija, į triukšmą ir trankesį, į netikrus žodžius ir veidmainystės kupiną siužetą su šiokiais tokiais vingiais ir viena ta pačia proziška atomazga. Bet - prieš išeidami - susitikime akimis. Ir neišėikime iš stebuklo ir burto - juk dar turime ką pasakyti apie savo tautą, laiką ir žmogų, juk dar tiek iškentėtų meninių idėjų mummyse! Sakau - ir baisios savimi. Tyliai. Tyloje. Šią tykiai tylią mūsų širdžių akimirka. Kitos tokios - gražios - nebus. Dėl kitos nesidaužys šitaip krutinėje širdis.

Kur pauzės ir daugtaškiai rašiniuose, demaskuojančiuose vartotojus, vartotojiškumą? Čia - drąsa ir patosas, čia - putotos išvalgos, kas laukia žmogaus ir žmonijos, pasaulio ir atskirų šalių, jei bus tokiais pašėlusiais šuoliais vartojama, jei mes toliau grimisime į persisotinimo, nuodų, alergijų epidemijas ir šiukšlių liūnus. Gilios, teisingos mintys! Jos plevena akropoliuose prie šimtų sūrio rūšių, dešrų kalnų, celofaninių standartų aisbergu, o kai pažvelgia Kinijoje pagamintos barbės, švytinčios nelėliška savo prigimtimi, tai

siuose rutinos horizontuose ar skliose putotose prabangos tėkmėse visados atsiras, kas į tave kreipsis šiuo prakilniu, tauriu kreipiniu iš slėktiškai plikbajoriško panie panovie be pataikūniškai koalicinių dvigubų v... Išvenkime šito žodžio, juk

ris klausė, koks diegas esu, kuris humanistas ir dosniai aukoja bažnyčiai, vargu ar prisimins kitą liejusį cukraus fabrikui prakaitą darbininką. Jis numirė iš saldaus gyvenimo. To reikėjo novelės siužetui. Kaipgi apsisieis fabrikas be ma-